

9 клас

Тема уроку: Системи розселення і розвиток поселень

Мета уроку:

- пояснити суттєві ознаки понять «місто», «село», «урбанізація», «агломерація», зміни в системі розселення, соціальні проблеми в сільській місцевості;
- розвивати навички роботи з картами атласу та настінною картою, вміння показувати найбільші міста України та розрізняти міста за функціями та людністю; оцінювати соціальні проблеми села;
- виховувати інтерес до географії.

Обладнання: підручник, атлас, економічна карта України, КК.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку:

I. Організаційний момент

II. Контроль і корекція знань

1. Що називають міграціями?
2. Проаналізуйте сучасні міграційні процеси в Україні, розкрийте їх причини.
3. Чи мають місце міграції у вашій області? Куди здебільшого виїжджають люди?
4. Вкажіть основні напрямки міждержавної міграції людей з України.
5. Чому у віковій структурі населення України переважає частка людей пенсійного віку?
6. Охарактеризуйте особливості статевої структури населення України.
7. Яку частку в національному складі населення України займає корінна нація? Які зміни відбулися в національному складі населення за останнє століття?
8. Яку частину населення України становлять росіяни? Які історичні процеси сприяли збільшенню кількості росіян? У яких районах проживає багато росіян?
9. У чому зараз полягає національна проблема Криму? Яких змін зазнав національний склад Криму?

10. Назвіть причини різкого скорочення кількості євреїв в Україні за останнє століття.

Географічний диктант

1. Що вивчає наука демографія?
2. Що називають демографічною ситуацією?
3. Які причини великих втрат населення?
4. Як називають зміни чисельності та складу населення в результаті лише народжуваності та смертності населення?
5. Що характеризує природний приріст населення?
6. Як прийнято називати співвідношення між віковими групами населення?
7. Яка середня тривалість життя людини в нашій країні?
8. Різні за тривалістю переміщення населення між різними населеними пунктами, регіонами, державами називають ... .
9. За причинами міграції поділяють на ... .
10. Наведіть приклад тимчасової міграції.
11. Депопуляція – це ... .

III. Мотивація навчальної діяльності

Повідомлення теми і мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Міське і сільське населення. Типи населених пунктів.
2. Типи міст за розмірами та функціями

Усе населення країни проживає в населених пунктах (поселеннях). Усі поселення пов'язані між собою різноманітними зв'язками й разом складають систему розселення.

Розселення населення неоднакове в різних регіонах країни. Це залежить від багатьох чинників: від історичних подій минулого, виникнення та розміщення природних особливостей місцевості, виробництва та багатьох інших факторів.

Результатом розселення людей є мережа населених пунктів.

1. За схемою дайте відповіді на питання:

- Які типи поселень розрізняють?
- За якими ознаками виділяють міські та сільські населенні пункти.
- Що називають містом? селом? селищем міського типу?
- На які групи поділяються міста за людністю? за функціями?
- Наведіть приклади міст малих та середніх за людністю.
- В якому регіоні України сконцентровані великі міста? Поясніть.
- Назвіть приклади міст-курортів. Які функції виконує ваше місто (найближче до вас місто)?
- Які функції виконують міста-мільйонери?

2. Проаналізуйте динаміку збільшення міського населення. Назвіть причини, що зумовили ці зміни.

В історії будь-якої країни спостерігався і продовжується безперервний процес підвищення ролі міст і зростання кількості міського населення. Цей процес називається **урбанізацією**.

Урбанізація — це історичний процес підвищення ролі міст в економічному і культурному житті суспільства, що виражається в зосередженні промисловості й населення в містах і поширенні міського рівня життя. Рівень урбанізації — це частка городян у загальній: кількості населення країни. Даний показник виражається у процентах.

До скасування кріпацтва (1861 р.) населення в українських містах збільшувалося досить повільно. Після скасування кріпацтва почався процес збільшення кількості міст і зростання кількості міського населення на сході України, що було пов'язано з розвитком гірничодобувної промисловості. Процес збільшення кількості міських мешканців у державі виражається у прискоренні темпів урбанізації.

1. Якими є темпи урбанізації в Україні в наш час?
2. У яких частинах України темпи урбанізації вищі? У яких нижчі?

Чому?

Поряд із процесами урбанізації в сучасному світі (особливо це характерно для розвинутих країн) виявляються процеси **субурбанізації**, тобто зростання і розвитку приміської зони більш швидкими темпами, ніж зростання основного міста — ядра агломерації. Чому відбувається дане явище?

Зростання великих міст штучно обмежується, оскільки тут загострюються енергетична, сировинна, транспортна і продовольча проблеми. Найбільші агломерації стають центрами екологічних проблем тому що в них спостерігається високий рівень концентрації виробництва. Тому населення прагне перебраться до приміської зони, де умови існування безпечніші.

За матеріалами таблиці «Населення України» (с.272) розрахуйте рівень урбанізації в Донецькій, Київській, Луганській, Харківській, Чернігівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях. Поясніть отримані результати.

Приклад. Рівень урбанізації Полтавської області 60,4% (загальна кількість населення 1 млн 517 тис., кількість городян 917 тис.):

1517— 100%;

917— x%;

$x = 917 / 1517 \times 100 \% = 60,4 (\%)$

Міста можуть розташовуватись як у вигляді одиночних центрів, так й у вигляді скупчень. З часом великі міста об'єднують навколо себе невеликі міста-супутники та найближчі села. Такі скупчення, системи міст називають **агломераціями**.

Завдання 1. Опишіть, як оцінює (мається на увазі неформальне сприйняття) розмір міста (людність) Миргорода Полтавської області:

а) житель села Дібровка Миргородського району;

б) житель Полтави;

в) киянин.

Завдання 2. Опрацюйте матеріал підручника і визначте проблеми сільського населення.

IV. Закріплення вивченого матеріалу:

1. Поясніть процеси зростання кількості населення у містах з урахуванням чинників природного приросту, міграції, функцій, що виконують ці міста (враховуючи приєднання приміських територій, привабливість столичного положення). Харків був столицею України з 1919 по 1934 р.

2. Охарактеризуйте процес урбанізації.

3. Охарактеризуйте типи населених пунктів.

Завдання 1. Укажіть, про яке місто України йдеться:

1. Місто знаходиться в лісостеповій зоні на перехресті залізничних, автомобільних і річкових шляхів. Населення міста— понад 234 тис. чоловік. Засноване в 1571 р. Місто розташоване по обидва береги річки: на лівому—

житлові квартали, а на правому— промисловий район. У цьому місті виготовляють автомобілі великої вантажопідйомності. На південь від міста— родовища залізної руди. (Кременчук)

2. Місто знаходиться в степовій зоні. Населення— понад 492 тис. чоловік. Засноване в XVI ст. як фортеця Кальміус. Місто-порт— найбільше на берегах цього моря. З 1948 по 1989 р. це місто мало іншу назву. У місті працюють два металургійних комбінати. (Маріуполь)

3. Місто стоїть на берегах річки, що є притокою Дністра. Перші згадки про нього відносяться до 1062 р. Населення— понад 99 тис. чоловік. Це промисловий (розвинуте машинобудування, легка і харчова галузі) і культурний центр. Центр міста («Старе місто») є історико-архітектурним заповідником. За кількістю пам'яток історії та культури (152) посідає третє місце в країні після Києва і Львова. (Кам'янець-Подільський)

Картка 1. Типи населених пунктів

1. Населені пункти поділяються на _____ та _____.

2. Містом вважається населений пункт, в якому проживає не менш як _____ тисяч чоловік, за умови, що 85% з них _____.

3. За кількістю населення міста поділяються на:

- 1) малі;
- 2) середні;
- 3) _____;
- 4) _____;
- 5) _____.

4. Типи міст за функціями:

- 1) адміністративні центри;
- 2) наукові центри;
- 3) _____;
- 4) _____;
- 5) _____;
- 6) _____.

Картка 2. Міське населення

1. Урбанізація – це історичний процес збільшення ролі _____ та _____ населення.
2. Агломерація – це _____.
3. Приклади агломерацій – це:
  - А) Донецько-Макіївська;
  - Б) Херсонська;
  - В) Ковельська;
  - Г) Харківська.
4. Найбільшою часткою міського населення характеризуються такі області: _____. Це зумовлено такими факторами: _____.

Картка 3. Сільське населення

1. До сільських населених пунктів належать поселення, жителі яких зайняті головним чином _____ господарством.
2. Кількість сільських мешканців в країні постійно:
  - А) збільшується;
  - Б) зменшується.
3. На характер сільських поселень в першу чергу впливають _____ чинники, а також і суспільно - економічні.
4. Найбільшою густотою сільського населення характеризуються такі області: _____. Це зумовлено такими факторами: _____.

V. Домашнє завдання:

Опрацювати матеріал підручника.

Позначити на КК: міста-мільйонери України.